

consequentes formam ordine naturæ, pendendum est ex dictis disputatione præcedenti.

Causalitas formæ explicatur.

6. Quoad tertium de causalitate actuali ipsius formæ, quidnam sit, non est facile ad explicandum; tamen, ex his quæ dicta sunt de materia, procedere proportionate possumus ad id declarandum. Et imprimis certum videtur, huiusmodi causalitatem aliquid esse in rerum natura distinctum ex natura rei ab entitate formæ. Probatur, quia sicut agere, aliquid est in rerum natura, ita et informare, quia vere est realiter ac physice causare. Rursus illud, quidquid est, est in re ipsa separabile a forma; nam in anima rationali de facto separatur, et in qualibet forma substantiali separari posset per potentiam Dei absolutam; nam potest extra materiam conservari, sicut conservata est quantitas; est enim eadem vel major ratio; ergo distinguitur ex natura rei ab illa.

7. *Unio formæ ad materiam est formæ causalitas.* — Notandum inter causalitatem efficientis et formæ discrimen. — Deinde dicendum est hanc causalitatem nihil aliud esse posse præter actualem unionem formæ ad materiam. Probatur primo a sufficienti enumeratione, quia neque est materia, neque forma, neque compositum; ergo est dicta unio; nam præter hæc nihil aliud excogitari potest; et antecedens quoad omnes partes est per se evidens. Nam de forma jam probatum est; et eadem ratio a fortiori probat de materia; compositum autem est ultimus effectus huius causalitatis, ut statim dicetur; non est ergo causatio ipsa. Item, compositum includit entitatem materiæ et formæ; causalitas autem formæ præcise sumpta non potest hæc omnia includere. Præterea, posita unione, et præcise quocumque alio, præter ea quæ dicta sunt, forma necessario exercet suam causalitatem; positis autem omnibus aliis, et ablata unione, impossibile est formam exercere suam causalitatem; ergo signum est in unione consistere talem causalitatem. Major patet, quia si forma unitur materiæ, necessario communicat illi seipsam per seipsam, id est, non efficiendo aliam similem, sed suammet perfectionem et entitatem illi communicando, et hoc modo illam actuando. Et inde etiam necessario consurgit substantialis natura composita per se una; sed in hoc consistit tota causalitas formæ, totusque effectus ejus, qui, ablata unione, permanere non potest, ut per se no-

tum est; ergo. Unde in hoc est notanda differentia inter unionem, quam diximus esse causalitatem formæ, et actionem, quam postea dicemus esse causalitatem efficientis, quod actio ita est causalitas agentis, ut agens, quatenus agens est, omnino maneat extra effectum; quia, licet per actionem communicet se, non tamen seipsum per seipsum dando effectui, sed similem aliquam entitatem ei conferendo; unio vero ita est causalitas formæ, ut ea mediante seipsam præbeat vel materiæ vel composito; est enim causa intrinseca per seipsam causans. Quo sensu dici etiam posset, causalitatem formæ complecti in se entitatem formæ, seu hanc causalitatem esse ipsam formam, non absolute sumptam, sed unitam. Sed in hoc loquendi modo confunditur causa cum causalitate, et ratio causandi quasi in actu primo, cum causatione, quæ est quasi actus secundus, et ideo formalis et magis præcise dicitur hæc causalitas in ipsa unione consistere.

8. *Dubiolum.* — Sed occurrit difficultas, nam hæc unio duplici modo contingit in diversis formis substantialibus. In quibusdam enim est pura unio, id est, sine inhæensione vel dependentia formæ, ut in animabus rationalibus; in aliis vero est unio, quæ simul est dependentia, et quasi inhæensio formæ in materia. Prior ergo unio non potest esse causalitas formalis rationalis animæ, quia est ab ea effective; causalitas autem effectiva longe diversa est a formali. Antecedens patet, quia hoc ipso quod anima creatur a Deo in corpore disposito, statim ipsa quasi naturali impetu sese unit materiæ, efficiendo unionem; nam, cum anima naturaliter sit propensa ad illam unionem, et habeat applicatum proprium subjectum perfectibile ab ipsa, non est cur non possit ipsa quasi naturali pondere sese corpori copulare, ut sensit Henricus, Quodlib. 11, quæst. 14; et Aureolus, apud Capreolus, in 4, dist. 43, quæst. 2; et probabile existimat ibi Richardus, art. 3, quæst. 2. Posterior item unio non potest esse causalitas formalis respectu aliarum formarum, quia illæ formæ per ipsam unionem causantur a materia, et ab ea pendent in suo esse; ergo non possunt eadem formæ esse causæ ejusdem unionis; ergo non potest unio esse causalitas huiusmodi formæ; causalitas enim est ab ea causa cujus est causalitas, sicut actio est ab agente, et ideo supponit esse talis causæ. Nec potest intelligi quod eadem res seu modus sit ratio, seu quasi via, ut cause-

tur forma, et per quam causet forma. Et confirmatur, nam supra, disput. 12, sect. 4, dicebamus, formam non posse esse causam formalem generationis, quia per generationem fit, et educitur de non esse ad esse; ergo eadem ratione non potest esse causa unionis, et consequenter neque unio potest esse causalitas ejus. Patet consequentia, tum a paritate rationis, tum etiam quia ipsa generatio videtur esse idem quod unio, cum dictum sit has formas eadem actione fieri et uniri.

9. *Rationalis anima corpori disposito intime num sese uniat.* — Ad priorem partem respondetur, sententiam Henrici, quæ ibi commemoratur, satis incertam esse, ut videre licet in Scoto, in 4, dist. 43, quæst. 3, art. 3; et Capreolus, ibi, q. 2, art. 3. Nam fortasse unio animæ rationalis et corporis fit, vel virtute seminis et dispositionum ab ipso generante, vel si ab hoc tantum sit dispositiva, fiet effective a solo Deo, a quo anima creatur. Quod vero ab ipsamet anima fiat, nulla sufficienti ratione ostenditur; nam, licet forma natura sua sit apta uniri, ideoque sit naturaliter propensa ad unionem, non inde sequitur esse potentem ad sese unendum; sunt enim hæc diversæ aptitudines seu potestates, quarum una non necessario infertur ex altera; sicut etiam materia est apta uniri, et est in suo genere propensa ad unionem, et tamen non est potens se unire. Quemadmodum enim potentia receptiva, et appetitus in illa fundatus, est diversæ rationis a potentia activa, et propensione ejus, ita potentia (ut sic dicam) seu aptitudo formalis, et propensio in illa fundata, est distinctæ rationis ab activa; nec est ulla sufficienti ratio cur ex illa inferatur, maxime cum in omnibus aliis formis probabilius videatur, unionem non esse effective a forma. Secundo, etiamsi illa sententia admittatur, neganda est conclusio; nam etiamsi unio ad corpus sufficienter dispositum effective manet ab anima rationali, nihilominus esse potest formale vinculum quo anima conjungitur materiæ, ut actus potentiæ. Nihilque repugnat quod eadem unio sit ab anima in duplici genere causæ, effective scilicet et formalis, vel quod sit effectus animæ, ut efficiens, et quod sit ratio causandi formaliter totum compositum; nulla enim repugnantia in his diversis habitudinibus involvitur.

10. *Unio quæ est causalitas formæ, ab hac et a materia causatur.* — Unionis varie acceptiones. — Ad posteriorem partem

respondetur eandem unionem causari, et a forma, et materia, et ab efficiente, ab unoquoque in suo genere causæ, quia ab omnibus illis pendet; ideoque non repugnare ut eadem unio, quatenus est a forma, sit quasi via seu ratio qua mediante forma causat totum compositum; et quatenus est a materia, sit ratio qua mediante forma materialis in suo esse a materia pendet. Est enim illa unio nexus utriusque, scilicet, materiæ et formæ, et ideo quando talis est unio ut etiam sit inhærentia, simul esse potest, et via (ut ita dicam) materiæ ad formam, et formæ ad materiam. Nec refert quod causalitas formæ debet esse a forma, et ideo supponere debet eam esse priorem ordine naturæ; nam, ut supra attigimus, hæc prioritas non est in quo, sed a quo; non repugnat autem quod eadem unio, et sit a forma ut informantem materiam, et sit talis nexus formæ cum materia, ut illo mediante forma sustentetur a materia. Atque ita eademmet unio quatenus est a forma, est medium seu ratio qua mediante forma actuatur materiam, et componit compositum, et hoc modo dicitur esse causalitas formæ; quatenus vero per illam forma materiæ adheret et sustentatur ab illa, est dependentia ejusdem formæ a materia. Est enim tam intrinseca connexio inter huiusmodi formam et unionem, ut diversis rationibus mutuo inter se pendeant. Ad confirmationem respondetur, unionem interdum accipi pro actione, quæ ad tollendam æquivocationem solet dici unio; interdum vero ac magis proprie sumi pro ipso modo unionis vel inhærentiæ permanentis in facto esse inter materiam et formam, et aliquando sumi etiam pro relatione consequente, ut latius annotatur in 3 p., q. 2, art. 8. Cum ergo dicimus unionem esse causalitatem formæ, non est sermo de relatione, ut per se notum est; nam hæc si sumatur ut aliquid distinctum ab aliis, vel nihil est, vel quid posterius est. Neque etiam est sermo de actione, de qua procedit dicta confirmatio; fatemur enim formam, præsertim illam quæ educitur de potentia materiæ, non esse proprie causam formalem illius actionis, per quam educitur, ut citato loco ostendimus, quia est terminus ejus, unde illa actio aliquo modo active comparatur ad ipsam formam, et ideo non potest vere ac proprie causari ab ipsa forma. Loquimur ergo de modo unionis, de quo est longe diversa ratio, quia non comparatur active ad formam, sed est quasi formalis nexus inter ipsam et materiam, et deo

potest habere dependentiam ab utraque, ut declaratum est.

11. Hic vero occurrebat statim difficultas, cur hic modus unionis magis attribuat formam quam materiam. Sed huic satisfactum est disp. 13, sect. 6. Neque hic aliquid addendum occurrit.

SECTIO VII.

Quis sit effectus causæ formalis.

1. Duo tantum effectus sunt, qui formæ attribui possunt, scilicet, compositum et materia; nam de generatione vel unitione jam dictum est non posse esse proprie effectum ejus. De unione vero ipsa in facto esse, constat ex dictis non posse dici proprie effectum, nisi fortasse eo modo quo actio dicitur effectus agentis, quatenus ab illo est, quamvis proprius dicatur via ad effectum.

Explicatur prior effectus formæ.

2. *Primarius effectus formæ compositum est.* — Quoad compositum ergo satis clarum est ex dictis, illud esse proprium ac primum effectum formæ; nam ex illa intrinsece et essentialiter constat, et ab illa habet speciem, et (ut ita dicam) pulchritudinem suam; nam ipsa complet essentialem naturam et rationem ejus, ut ex Aristotelis definitione supra tradita constat. Item materia est causa compositi, ut supra ostensum est; ergo multo magis forma, quia magis confert ad esse compositi; ergo e converso ipsum compositum est effectus formæ, nam in suo esse ab illa maxime pendet.

3. *Unica unione et materiam et compositum causat forma.* — Sed objiciunt aliqui¹, nam si compositum est proprius et primarius effectus formæ, ergo propria causalitas formæ erit constituere compositum; hoc autem verum esse non potest, quia forma prius natura actuat materiam quam compositum; nam cum essentialiter sit actus materiam, prius respicit materiam, et per illam compositum; ergo compositum non est primarius effectus formæ, sed materia ut actuata, seu ut informata; ex quo effectu consequitur compositum ut posterior effectus. Respondeo, his vocibus non explicari duas causalitates, ut duos effectus formæ, sed unum duntaxat sub diversis habitudinibus. Unica est enim

¹ Vide Fonseca, 5 Metaph., cap. 2, q. 4, sect. 3, et q. 2, sect. 5.

unio formæ ad materiam, et illa posita, et præcisa omni alia re, vel modo reali, materia manet informata per formam, et compositum ex utraque resultat, quamvis in ipsa forma possint diversæ relationes considerari respectu materiam vel compositi. Rursus materiam esse actuatam forma, non est effectus ex natura rei distinctus a composito, quia per materiam ut informatam non intelligimus solam materiam cum aliqua denominatione quasi extrinseca; nam hic conceptus vel nullus est, vel non est conceptus alicujus effectus realis, sed denominationis, quam intellectus constringere potest ex concomitantia, vel habitudine ad formam ut præsentem; sed per materiam informatam intelligimus materiam, ut intrinsece affectam forma; includit ergo materia ut informata, et materiam ipsam, et formam, et unionem. Sed compositum hæc tria includit, et nihil aliud; ergo hæc non sunt in re distincta; ergo non sunt duo effectus, sed unus diversimode a nobis conceptus et declaratus.

4. Et confirmatur ac explicatur a simili; nam in forma accidentali non est aliud informare subjectum, et componere cum illo compositum accidentale; ut in albedine dealbare nivem, et constituere hoc album ut sic, idem sunt; ergo idem est proportionaliter in forma substantiali. Respondent esse disparem rationem, quia ex subjecto et albedine fit unum per accidens, quod non est aliquid distinctum ab extremis simul sumptis et unitis; ex materia autem et forma fit unum per se, quod oportet esse aliquid præter illa tria, etiam simul sumpta, ut possit esse magis unum. Sed hæc responsio falsam doctrinam supponit; impossibile est enim substantiam compositam in re aliquid includere, præter illa tria simul sumpta. Quod infra ostendam, disputando de essentia substantiæ materialis. Neque in eo consistere potest differentia inter ens per se, et per accidens; sed in hoc quod ipsamet unio, et extrema unionis omnia sunt ejusdem ordinis in ente per se uno, non vero in ente per accidens. Unde etiam fit ut in ente per se uno, unio sit intimior, et orta ex majori proportionem unibilium inter se. Quod vero in hoc solum et non in alio sita sit differentia, demonstrari potest, quia tam ens per se unum, prout nunc de illo agimus, quam ens unum per accidens, non est unum unitate simplicitatis, sed unitate compositionis seu unionis; ergo major unitas entis per se compositi consistit in nobiliori unione, et

majori proportionem unibilium, et non in additione tertiæ entitatis intelligibilis, quæ si sit simplex, et ipsa sola præcise sumpta dicatur esse per se una, non erit una compositione, et ita non erit compositum illud quod per formam constituitur. Si vero illud tertium sit unum, intrinsece includens materiam et formam, et unionem earum, nihil his adjungere oportet, ut illud sit per se unum; imo inde potius minueretur hæc unitas, nam plura aggregarentur in eo composito sine ulla necessitate. Retinet ergo ratio facta vim suam, quod si in accidentali forma actuari subjectum, et constitui accidentale compositum, verbi gratia, album, idem sunt in re, etiam in substantiali forma actuari materiam, et compositum constitui, idem sunt. Neque unitas per se, hoc impedit, sed majori ratione id postulat.

5. Ad rationem ergo in contrarium, concedenda est sequela, nimirum, essentiam substantialem compositam, esse primum effectum formæ in suo genere, et consequenter præcipuam causalitatem formæ esse constituere idem compositum, non utcumque, nam hoc absolute dictum commune est materiam, sed ut perficientis et complementis essentiam; materia enim inchoat illam, forma vero complet. Cum vero additur formam prius natura actuare materiam, quam constituere compositum, negatur assumptum, quia illa non sunt duo, sed unum in re, unde non est inter ea causalitas, et consequenter nec ordo naturæ, sed ad summum potest esse ordo rationis, secundum conceptus inadæquatos. Neque obstat quod forma essentialiter sit actus materiam, nam æque essentialiter est pars compositi; imo, si inter hæc facienda esset comparatio, essentialius est pars compositi quam actus materiam, quia forma non est propter materiam, sed propter compositum; re tamen vera hæc non sunt duo in ipsa forma, sed unum fundans duas relationes. Ex quo potius retorquetur argumentum; nam, sicut forma, una et eadem aptitudine, est pars compositi, et actus materiam, ita eadem exhibitione se totam dat materiam et composito, huic ut toti, illi ut comparti; ergo etiam in effectu idem est, et omnino simul, quod materia sit informata forma, et compositum constitutum; est ergo compositum proprius et primarius effectus formæ substantialis, et fortasse unicus in genere causæ formalis; sed de hoc postremo puncto dicendum est in sectione sequenti.

An forma sit perfectior composito.

6. Prius vero solvenda est occurrens obiectio; nam causa esset debet nobilior effectu, teste Commentatore, 2 Phys., com. 4; sed forma non est nobilior composito; ergo non potest compositum esse proprius effectus formæ. Ad hanc objectionem respondent aliqui negando minorem; nam Aristot., 7 Metaph., text. 7 et 8, præfert formam composito, dicens esse magis ens, et prius illo. Atque ita sentit ibi Comment., et absolute defendit Zimara, Theorem. 10, qui etiam refert Lynconiensem. Et probat, quia quidquid perfectionis est in composito, est in sola forma, et materia nullam addit perfectionem; et aliunde tota illa perfectio est in forma, tanquam in causa, et illa est quæ secum affert esse, quod non convenit composito nisi ratione illius; ergo illa est simpliciter perfectior. Sed hæc responsio falso fundamento nititur; nam sine dubio compositum est perfectius sua forma. Quæ est aperta sententia Aristotelis; nam in 2 de Anima, in principio, et ubicunque distinguit substantiam in materiam, formam et compositum, præfert compositum formæ, et formam materiam; imo infra, agentes de substantia, ostendemus analogice de illis dici; et ita explicuit Commentator, 2 de Anima, com. 3; et ideo dixit Aristoteles in prædicamento substantiæ primam substantiam esse maxime substantiam, ubi licet comparet primam ad secundam, tamen etiam præfert primam et completam substantiam partibus et incompletis substantiis. Unde etiam Commentator, 12 Metaph., com. 15, dicit compositum esse majoris nobilitatis quam sit materia vel forma, et refertur Alexander in eadem sententiam. Quam etiam tenet Simplicius, in 1 Physic., textu 70, et 2 Physic., text. 4.

7. Ratio vero est, quia compositum includit quidquid est perfectionis in forma, et addit aliquid; ergo est perfectius. Antecedens probatur ab aliquibus¹, quia compositum includit esse, quod non includit forma. Sed hæc ratio nullius momenti est; nam vel existentia distinguitur in re ab essentia actuali, vel non; si non distinguitur, sicut essentia composita includit suum adæquatum esse, ita forma suum proprium esse; si vero distinguitur, primum ratio illa non habet locum in homine, quia esse prius convenit animæ quam homini. Deinde, ut recte fiat comparatio

¹ Soncin., 7 Metaph., q. 28.

tio, debet fieri inter essentiam formæ et essentiam compositi præcise, et sic non procedit illa ratio; vel si fiat comparatio formæ ad compositum, ut includit esse, etiam forma sumi debet ut includens suo modo esse; nam illi per se primo debetur ut primæ radici ipsius esse, quæ per illud etiam existit, quamvis denominatio existendi simpliciter tribuatur composito propter modum subsistendi. Probatur ergo antecedens, quia compositum includit perfectionem formæ, et præterea includit perfectionem materiæ. Respondet Zimara, a materia nullam sumi perfectionem, sed omnem potius imperfectionem. Fallitur tamen, quia, ut supra ostensum est, materia habet veram realitatem et essentiam partialem; unde necesse est ut habeat aliquam perfectionem in latitudine entis, et majorem quam accidentia. Item subsistentia, perfectio est; hanc autem habet substantia materialis maxime ratione materiæ. Item materia secum affert suam partialem esse, quæ omnia constabunt infra, latius tractando de subsistentia et existentia. Et hoc sensu applicata prior ratio est efficax; nam compositum habet esse completum; esse autem formæ est incompletum. Denique unio formæ ad materiam aliqua perfectio est; alioqui cur forma illam naturaliter appeteret? hanc autem perfectionem includit compositum, non vero forma. Respondet aliter dictus auctor, quamvis compositum formaliter includat aliquam perfectionem præter formam, non sequi esse perfectius forma, quia omnis illa perfectio est a forma, et virtute in illa continetur. Sicut (inquit) Deus et mundus non est quid perfectius quam Deus solus. Sed imprimis, ut minimum, falsum erit quod asserit, formam esse perfectiorem composito; sicut Deus solus non est perfectior Deo et mundo simul. Deinde falsum est formam continere eminenter aut virtute totam perfectionem compositi; non enim habet in virtute perfectionem materiæ, nec causalitatem ejus ullo modo supplere potest, maxime cum ipsa pendeat a materia. Tandem forma est propter compositum, tanquam propter finem proprium ac præcipuum; hujusmodi autem finis perfectius quid est eo quod ad finem ordinatur, 2 Phys., text. 31.

Exponitur Aristotelis locus ex 7 Metaphys.

8. *Prima expositio.* — Ad Aristotelem in 7 Metaph., respondetur varie locum illum exponi. Prima expositio est, Aristotelem in eo

text. 7 non loqui de prioritare perfectionis, sed de prioritare causalitatis; sic enim virtute colligit Philosophus: Forma est prior materia; et materia prior composito; ergo forma est prior composito. At si loqueretur de prioritare perfectionis, minor esset falsa; loquitur ergo prioritare causalitatis. Ita Albertus Magnus et Scotus, et indicat D. Thom. Sed non placet expositio. Primo, quia ratio illa argumentandi non est formalis, cum mutetur genus causæ. Deinde, quia melius et brevius concluderet formam esse priorem composito, quia est causa ejus. Tertio probatur, quia Aristoteles non tantum dicit esse priorem, sed etiam esse magis ens. Verum est Aristotelem in illatione non repetere quod sit magis ens, sed solum quod sit prior; et ideo Javellus ibi, quæstione 4, dicit comparationem inter formam et materiam fieri in prioritare et perfectione; inter formam autem et compositum, in prioritare tantum. Sed hoc est præter expositionem omnium; nam ex modo colligendi et arguendi quo utitur Philosophus, constat aut brevitas causa fuisse in consequente omissam illam particulam, quæ ex virtute antecedentis intelligebatur, vel certe sub prioritare comprehensam esse prioritatem perfectionis. Secunda expositio est formam esse priorem et perfectiorem non simpliciter, sed secundum quid, ita Philosophus virtute sic colligat: Forma est prior et perfectior materia, quia illa est actus, hæc potentia; ergo forma est etiam perfectior et prior quam compositum, scilicet secundum aliquid, scilicet, quia forma est actus simplex, non includens potentialitatem; compositum autem includit potentialitatem materiæ. Ita D. Thomas et Alensis ibi; et Soncin., 7 Metaph., quæst. 28. Duo vero obstant huic expositioni: unum est, quod propter excessum secundum quid non debuisset Aristoteles simpliciter id affirmare et colligere, præsertim cum in antecedente absoluta sit comparatio, quia forma simpliciter est perfectior materia. Aliud est, quod etiam secundum quid non videtur compositum minus perfectum quam forma; nam includere potentialitatem materiæ, non est imperfectio in composito comparatione formæ informantis, sed solum comparatione substantiæ completæ immaterialis. Sicut rem esse simpliciore non est semper major perfectio, etiam secundum quid, quando talis res ordinatur ad componendum unum aliquid simpliciter perfectius.

9. Quocirca existimo Aristotelem nullo modo ibi præferre formam composito, sed vel nullam inter ea facere comparationem, vel potius præferre compositum formæ, quod notavit Simplicius, citato loco, et constat ex versione Argyropoli, quæ sic habet: *Si forma prior materia est, et magis ens, illud quoque, quod ex ambobus est, prius erit ob eandem rationem.* Unde antiqua versio decepit expositores, quia loco nominativi *ipsum*, habet ablativum *ipso*. Et quod ad contextum attinet, hæc etiam lectio est magis consentanea intentioni Aristotelis; nam præcipue intendit contra antiquos ostendere, materiam non esse maxime substantiam, sed esse minus perfectam cæteris. Unde postea in text. 8, refert antiquos dicentes, materiam esse maxime substantiam; ipse vero docet esse impossibile, et concludit, *propter quod forma, et quod ex ambobus substantia videtur esse magis quam materia.* Unde in priori comparatione, cum concludit compositum esse prius ob eandem rationem, formaliter quidem et immediate solum videtur comparari compositum ad materiam, virtute tamen etiam illud præfert formæ, dum sic colligit: Forma est prior materia; ergo etiam compositum, eadem (inquam) ratione, scilicet, quia includit ipsam formam; et consequenter est etiam prius perfectione, et nobilitate ipsa forma, cum ad illam ut totum ad partem comparetur.

10. *Non omnis causa nobilior effectu.* — Ad objectionem autem in principio positam respondetur, negando simpliciter majorem; non enim est necesse omnem causam esse nobiliorem effectu, sed solum in aliqua causa efficiente et finali; non vero in materiali, ut omnes fatentur, neque etiam in formali, fere propter eandem causam, quia, nimirum, hæc causæ intrinsecæ ita sunt causæ, ut sint etiam partes, et neutra per se dat effectui totam entitatem aut perfectionem ejus, sed constituit illum dando ipsi id, quod habet entitatis; ille vero quia consurgit ex multis, evadit perfectior singulis. Unde addi etiam potest effectum non superare causam secundum id quod ab ea recipit; posse autem superare secundum id quod habet ab alia causa. De quo latius infra, disput. 26, sect. 1.

SECTIO VIII.

Utrum forma substantialis sit vera causa materiæ, et materia effectus ejus.

1. *Rationes utrinque difficultatem indu-*

centes. — Hic jam non agimus de materia ut informata, de hoc enim dictum est sectione præcedenti, sed de materia quantum ad entitatem, seu quantum ad esse ejus. Et ratio dubitandi est, quia tota entitas materiæ supponitur ad educationem, vel introductionem formæ; ergo non potest illa entitas causari a forma, maxime cum materia recipiat esse per creationem, ad quam non potest forma cooperari concausando. In contrarium autem est, quia non repugnat formam esse causam materiæ, cum causæ sint sibi invicem causæ, 2 Phys., text. 30, et 5 Metaph., text. 2. Item, quia si forma non esset causa materiæ, materia posset naturaliter esse sine forma; quia si non est causalitas, non est cur sit dependentia.

Referuntur opiniones.

2. Circa hanc quæstionem variæ sunt sententiæ, juxta diversum modum sentiendi de esse materiæ. Qui enim existimant materiam ex se nullum habere esse existentiam, dicunt formam proprie esse causam materiæ, quia illud est causa rei, quod dat illi esse. Hæc opinio esse videtur D. Thom., 1 part., quæst. 66, art. 1, et de Potentia, quæst. 4, art. 1, quam tenent omnes Thomistæ, Capreolus, in 2, dist. 13, quæst. 1; Cajetanus, de Ente et essentia, cap. 5, sub quæst. 9; Ferrar., in lib. 3 contra Gentes, cap. 4; Soncin. et Javell., 8 Metaphys., quæst. 1. Idem secutus est Durandus, in 2, dist. 12, quæst. 2; et Argentin., quæst. 1. Modus autem explicandi hanc causalitatem formalem juxta opinionem distinguentem realiter existentiam ab essentia actuali creaturæ, hic esse debet, quod entitas partialis essentia materiæ de se est incapax existentiam, donec informetur forma substantiali; ipsa vero forma secundum suam entitatem essentia per se primo unitur materiæ, et cum illa componit unam essentiam integram; atque hic est primarius effectus formalis formæ. Ex quo ulterius sequitur, quod forma communicet esse existentiam, quod secum affert per se primo composito, et per participationem materiæ, sive illud esse manet active a forma, seu per resultantiam, sive solum formaliter, quod in hoc solo consistere potest, quod tali formæ, vel rei informatæ per illam, naturali necessitate debeat tale esse, etiamsi a sola causa extrinseca confertur, a qua fit forma. Et hanc explicationem indicavit Cajetanus, dicto loco, nec videtur posse convenientius exponi in principiis il-

lius sententiæ; nam, si existentia est entitas distincta a forma, non potest ipsum esse existentia esse primus effectus formæ, sed esse essentia, quod distinctum est; nam primus effectus formæ est essentialis rei, quia forma ut forma est de essentia rei; at vero existentia est extra essentiam, juxta hanc opinionem; non ergo pertinet ad primum effectum formalem.

3. Unde juxta principia hujus sententiæ, anima rationalis in Christo homine habet proprium et primum effectum formalem; illo enim privari non potest si actu informat; et tamen juxta hanc opinionem non habet propriam existentiam creatam; ergo solum potest forma dare formaliter existentiam secundario, quia, videlicet, ipsa est, vel constituit proprium susceptivum existentia substantialis, vel (quod in idem fere redit) quia essentia completæ per formam intrinsece debetur esse substantiale, et non alteri. Sic autem declarata hæc sententia probatur primo, quia materia est pura potentia; ergo ex se non habet actum, sed a forma; ergo cum existentia sit actus quidam, non potest materia convenire nisi per formam. Secundo, quia existentia est posterior actus, si comparatur ad essentiam; ergo supponit essentialem actum; hic autem actus est forma. Tertio, quia esse substantiale est esse completum ac perfectum; ergo per se non debetur nisi nature completæ et formali; ergo tantum debetur formæ, vel ratione formæ.

4. Addit vero Durandus, etiamsi dicatur existentia non distingui in re ab essentia, nihilominus asserendum esse, formam esse causam formalem existentia actualis materia; nam, licet essentia sit sua existentia, id tamen intelligi debet cum proportione; nam essentia in potentia erit existentia in potentia, et essentia actualis erit existentia actualis; ergo sola forma erit actualis existentia, qua formaliter sit in materia. Atque ex hac opinione utrovis modo explicata, sequitur materiam naturaliter pendere a forma in tota sua entitate, ita ut non possit sine illa manere, quia non potest manere sine existentia; sed non habet existentiam, nisi a forma et per formam, a qua ipsa existentia pendet: ergo. Quo etiam fit ut, mutata forma, mutet materia existentiam, quamvis sub diversis formis et existentibus, eadem essentia materia conservetur. An vero tanta sit hæc dependentia, ut a Deo suppleri non possit sine forma, dicemus sectione sequenti.

5. Secunda opinio omnino contraria, est formam non dare esse materia, neque esse propriam causam ejus. Ita tenet Henricus, Quodlib. 1, q. 14; et in eam sententiam citatur Avicenna, lib. 6 Met.; et eandem tenet Scotus, in 2, dist. 12, q. 2, in fine; et Gregorius ibi, quæst. 1, art. 2, ad 1 Aureoli, et q. 2, art. 3. Fundamentum est, quia materia habet suum proprium esse, quod formaliter a nulla causa recipit, cum sit esse simplex, et parziale, ac distinctum ab esse, quod dat forma, sed habet illud effective a solo Deo et secundum illud esse supponitur materia formæ absolute et simpliciter ordine nature; ergo nullo modo illud esse causatur a forma, sed completur vel actuatur per formam.

6. *Qui asserant et quomodo, materiam sine forma esse posse naturaliter.*—Quod si contra hanc sententiam inferas materiam naturaliter posse esse sine forma, quandoquidem forma non est causa ejus, quidam respondent concedendo sequelam, quod videtur sensisse Marsil., in 2, q. 9, art. 2, dum asseverat in principio creasse Deum materiam rerum generabilium sine ulla forma substantiali, et post aliquod tempus illam formasse. Quod etiam placet Gabrieli, in 2, dist. 12, q. 1 et 2; et videtur aliquando placuisse Augustino, lib. 1 de Genes. contra Manichæos, c. 5 et 7, et lib. 12 Confess., cap. 8. Si autem id Deus fecit in creatione mundi, existimandum est non esse præter naturas rerum, quia, ut Augustinus annotat in principio expositionis Genesis, Deus tunc non est operatus ut miraculorum opifex, sed ut auctor nature. Neque ab hac opinione videtur dissentire Henricus supra, dum ait materiam secundum communem cursum nature, non posse expoliari omni forma, quia non fit unius rei corruptio quin sequatur generatio alterius. Si ergo fieri posset corruptio naturaliter sine generatione alterius, quantum est ex parte materia, naturaliter maneret sine forma. Quod de facto ita accidisse in morte Christi tenet Marsilius, in 3, quæst. 3, art. 1, et quæst. 13, art. 1, et probabile existimat Henricus, Quodlib. 1, quæst. 4, imo et verum, quantum ad hoc, quod ibi facta est separatio unius formæ sine introductione alterius; quod tamen fuisse in Christo singulare et præternaturale sentit, in Quodlib. 2, quæst. 2, ad 4. At vero Scotus naturale esse putat in qualibet morte hominis, præsertim violenta, imo et aliorum animalium, ut patet in 4, dist. 11, quæst. 3. Hi tamen non dicunt in eo casu manere materiam

sine forma absolute, sed sine forma specifica, et cum forma corporeitatis, quam ipsi ponunt. Alii vero distinctione utuntur: dicitur enim naturale, vel secundum particularem, vel secundum universalem naturam; aquæ enim secundum privatam conditionem non est naturale ascendere; tamen ad replendum vacuum est hoc illi naturale secundum propensionem universalis nature. Sic (inquiunt) materia secundum privatam naturam non repugnat conservari sine forma, si illa privetur; at vero ex debito ordine nature universalis id fieri non potest, quia, si repugnat dari vacuum in locali spatio, multo magis in capacitate et potentia materia. Alii tandem dicunt etiam secundum particularem conditionem suæ nature non posse materiam esse sine forma, licet forma non sit propria causa ejus, nisi omnis conditio necessaria ad existendum causa dicatur. Et hic modus dicendi propinquius videtur ad veritatem accedere.

Questionis resolutio.

7. Dico ergo primo: forma non est propria causa materia, dans illi formaliter proprium esse, quo materia existit. Probatur, quia forma non dat materia illam partialem entitatem essentialem quam in se habet, ut supra ostensum est, quamque retinet sub omnibus formis; sed illa entitas includit suam particularem existentiam distinctam ab omni existentia proveniente formaliter a forma; ergo. Major patet, tum quia illa entitas materia, quoad proprium esse essentia partiale, est simplex et distincta a forma; tum etiam quia supponitur ad formam, et invariata manet, quoad illud esse, sub quacumque forma; unde etiam auctores primæ sententiæ aiunt, formam constituere cum materia unam essentiam completam, non vero dare illi suum proprium esse essentialia materia, quod potius supponit; ergo non potest forma esse formalis causa propria et intrinseca illius esse materia. Dico autem propria et intrinseca, quia extrinsece per modum termini dici potest, hoc esse materia sumi a forma, quia essentia materia consistit in aptitudine ad formam, sed hic respectus non est ad formam at actu informantem, sed aptitudine. Unde eadem specificatio maneret in materia, etiamsi esset sine forma. Minor autem probatur, quia esse reale essentia, si actuale sit, id est, extra causam suam efficientem, intrinsece est esse existentia, ut late infra probabitur, tractando de esse et essentia; sed materia, ut

supponitur formæ secundum proprium esse essentia partialis, habet esse actuale, prout distinguitur ab esse potenciali objetivo, quia sine hujusmodi esse non posset esse verum ac reale subjectum transmutationis et formæ; ergo. Et confirmatur ac declaratur; nam Deus, eadem actione qua creavit ac conservavit materiam sub prima forma, conservat illam sub omnibus formis, quæ postea succedunt; ergo illa actio Dei terminatur ad aliquod esse materia, quod manet idem sub omnibus formis; nam creatio, et conservatio illi respondens, terminatur ad aliquod esse, et non potest actio permanere eadem, nisi terminus sit idem; ergo illud esse non datur formaliter a forma, nam esse, quod dat forma, variatur, variata forma; illud autem esse est esse existentia, quia est esse temporale, et actuale extra causam efficientem; ergo.

8. Quocirca Durandus non loquitur consequenter, dum ait, etiamsi esse non distinguitur ab essentia, materiam habere esse a forma informantem. In æquivoco autem laborat, cum ait, materiam tantum habere essentiam in potentia, et ideo ex se solum habere esse in potentia; nam materia secundum se habet in potentia essentiam formæ vel compositi; essentiam autem materia non habet in potentia, sed in actu, hoc ipso quod creata est; aliud est enim materiam esse essentialiter potentiam, aliud esse tantum essentia in potentia. Primum namque est in universum verum, etiam de materia actu existente, quia in eo nihil aliud significatur, quam materiam esse essentialiter subjectum, vel potentiam receptivam. Secundum vero falsum est de materia actu creata, etiam prout præintelligitur formæ; nam, licet essentia materia ex se, id est, remota efficientia, solum sit in potentia, quod commune est omni essentia creatæ, tamen per suam creationem fit essentia in actu, licet partialis et potentialis subjective; ergo ut sic habet suum esse existentia proportionatum; illud ergo non manat formaliter a forma. Sed de hoc puncto, id est, de existentia materia, plura inferius.

9. *Materia pendet a forma, nec potest sine illa esse naturaliter.*—Dico secundo: nihilominus materia pendet in suo esse aliquo modo a forma, quatenus naturaliter esse non potest sine illa, non solum ex ordine universalis nature, sed etiam ex debito, et indigentia propria et peculiaris nature ipsius materia. Prior pars recepta est frequentius a phi-